

Zes good practices SDG's in de scholen 2020-2021

Op 13 mei 2020 heeft het bestuur van de MBO Raad tijdens haar ledenvergadering het SDG Charter ondertekend. Daarmee maakt de MBO Raad officieel onderdeel uit van de SDG Community. Tijdens deze vergadering werd onder meer afgesproken dat de MBO Raad jaarlijks mooie voorbeelden van haar leden inventariseert en zichtbaar maakt. Eind 2020 heeft de MBO Raad middels een vragenlijst een eerste inventarisatie gedaan van de SDG-activiteiten op de scholen. In totaal is er vanuit 24 scholen een reactie gegeven.

Uit de opgehaalde reacties is een aantal activiteiten geselecteerd. In dit document kunt u zes good practices lezen. Aan de hand van deze voorbeelden hopen we elkaar te kunnen inspireren om een nog grotere bijdrage te leveren aan de verduurzaming van Nederland. Deze selectie is gekozen om met een klein aantal projectmatige en structurele activiteiten een zo breed mogelijk beeld te geven van de manieren waarop het mbo de maatschappij vooruithelpt naar een duurzame toekomst.

Voor vragen over SDG's in het mbo kijk op: <https://www.mboraad.nl/themas/sustainable-development-goals>. U kunt ook contact opnemen met Jet Tuinstra, j.tuinstra@mboraad.nl.

Datum: 14 oktober 2021

Inhoudsopgave

1	<i>Bouw = Wouw, ROC Midden Nederland</i>	4
2	<i>Energyquiz, ROC van Twente</i>	6
3	<i>Project Vriend & Vijand, ROC van Amsterdam</i>	8
4	<i>Protest Catwalk, Mediacollege Amsterdam</i>	10
5	<i>Jobcoaches, Alfa-college</i>	12
6	<i>Practoraat Duurzaam Denken Duurzaam Doen, Friesland College</i>	14

1 Bouw = Wouw, ROC Midden Nederland

Samenwerkingsproject met onder andere de gemeente Utrecht, waarbij entree-studenten worden ingezet om flatgebouwen in Overvecht te helpen verduurzamen.	SDG: 4 Kwaliteitsonderwijs, 7 Betaalbare en duurzame energie, 11 Duurzame steden en gemeenschappen.
---	---

Sinds 2018 is ROC Midden Nederland betrokken bij het project [Bouw=Wouw](#), een initiatief van gemeente Utrecht om met behulp van mbo-studenten gebouwen in de wijk Overvecht duurzaam te renoveren. Het is als wijkproject gestart in 2017 en inmiddels uitgegroeid tot een stadsbreed netwerk van ROC Midden Nederland, praktijkopleiders, bouw- en techniekbedrijven, opdrachtgevende woningcorporaties en de gemeente Utrecht. Alle partners houden zich bezig met één gemeenschappelijke vraag: hoe vinden, interesseren en motiveren we jongeren en zij-instromers voor opleidingen en studies richting kansrijke beroepen in de bouw en duurzame techniek? Hierover ging de MBO Raad in gesprek met Robert Koch (Directeur ROC Midden Nederland) die vanuit ROC Midden Nederland betrokken is bij het project Bouw = Wouw.

Ambities

Bouw = Wouw draagt bij aan de ambitie van gemeente Utrecht om Utrecht energieneutraal te maken door het renoveren van flatgebouwen in de wijk Overvecht. Daarnaast zorgt het project voor positieve bedrijvigheid in de wijk én voor trots in de wijk. Een remmende factor bij het realiseren van de energietransitie zijn de personele tekorten. In de komende jaren zal de vraag naar technisch geschoold personeel alleen maar toenemen. Door middel van Bouw = Wouw worden jongeren geënthousiasmeerd voor een carrière in de duurzame techniek en bouw. De studenten dragen direct bij aan de verduurzaming van de regio en volgen een opleiding die goed aansluit op de arbeidsmarkt. Zo worden duurzame investeringen gekoppeld aan concreet werkperspectief voor jongeren en werkzoekenden.

Meer studenten in de techniek

Jongeren blijken vaak een verouderd en negatief beeld te hebben van de techniek en niet snel voor een carrière in deze richting kiezen. ROC Midden Nederland hoopt dat met Bouw = Wouw meer studenten voor een opleiding in de (duurzame) techniek gaan. Tot op heden behaalt het project resultaat:

"De resultaten van de proefperiode waren zeer bemoedigend. In de eerste twee jaar zijn zo'n 100 kandidaten geworven en begeleidt. Zo hebben wij een aantal vmbo-leerlingen begeleid naar hun mbo-diploma niveau 2 Installatietechniek. Een heel ander voorbeeld: een vmbo

leerlinge, die eerst aan evenementenorganisatie dacht, en techniek niets leek te vinden, is toch bij onze opleiding Mechatronica terecht gekomen." (Robert Koch, directeur ROC Midden Nederland)

Groei

Het aantal belangstellenden voor de opleiding van Bouw=Wouw groeit gestaag. Begin 2020 kwamen bijna 150 geïnteresseerde studenten op de technische beroepenmarkt af, waarvan 70 kandidaten een vervolgaanbod voor een opleiding in de techniek ontvingen. Er is niet alleen ruimte om het aantal studenten uit te breiden. Op dit moment kijkt ROC Midden Nederland samen met de partners of het project ook naar andere wijken in Utrecht kan worden uitgebreid. In de wijk Kanaleneiland wordt in 2021 bijvoorbeeld een soortgelijk project gestart. De gemeenten Nieuwegein en Amersfoort hebben ook al interesse getoond in Bouw = Wouw.

"De particuliere opleiders, vmbo's en mbo's en zeker ook de werkgevers en woningcorporaties zijn door Bouw = Wouw dichterbij elkaar gekomen. We zien het liefst dat de vmbo's met Sterk Techniek Onderwijs doorpakken naar naadloze aansluiting aan onze technische opleidingen. De entree-opleidingen brengen we graag dichterbij de werkomgeving. En ons [vakcentrum Duurzaamheid](#) profiteert van de ervaring en kennis van al die bedrijven en hun moderne beroepspraktijk."

Meer informatie:

www.bouwiswouw.nl of r.koch@rocmn.nl

2 Energyquiz, ROC van Twente

Onderdeel van het keuzedeel duurzaamheid waarbij studenten vragen leren over duurzame energie en circulaire economie door bedrijfsbezoeken.	SDG: 4 Kwaliteitsonderwijs, 7 Betaalbare en duurzame energie, 9 Industrie, innovatie en infrastructuur, 12 Verantwoorde consumptie en productie.
---	--

De Energyquiz introduceert eerstejaars op een leuke enthousiasmerende manier met duurzaamheidsthema's die spelen in het werkveld waarvoor zij worden opgeleid. Door ze in aanraking te laten komen met bedrijven en organisaties die voorbeelden zijn op het gebied van de energietransitie en circulair bouwen biedt de quiz hen een blik op hoe duurzaamheid eruit ziet in het eigen beroep en roept het hen op om bij te dragen aan de verduurzaming van de eigen regio. [De Energyquiz](#) is een onderdeel van het keuzedeel Duurzaamheid in het beroep voor eerstejaars studenten in de technische richting van ROC van Twente. De Energyquiz is een initiatief van Stichting GeneratIn, een stichting die zich inzet om bedrijven en studenten samen te brengen rondom duurzaamheidsvraagstukken. De MBO Raad ging in gesprek met Janine Profijt-Bröring (onderwijskundige ROC van Twente) en Martijn Zomerplaag (oprichter stichting GeneratIn) over hun ervaringen met de Energyquiz in de afgelopen vier jaar. De Energyquiz bestaat uit twee onderdelen: het volgen van gastlessen en het maken van een energiebesparingsplan.

Gastlessen

Na een kick-off van een week volgen studenten vier weken lang gastlessen over verschillende duurzaamheidsthema's. In:

- week 1: volgen studenten een gastles van een student Sustainable Energy Technology (Universiteit Twente) over stroomverbruik en duurzame energie. De vraag "Van zon naar stroom, hoe werkt dat?" staat centraal.
- week 2: staat in het teken van duurzame energiesystemen in een gebouw. Een energieadviseur van Croonwolters&Dros verzorgt een gastles over de energietransitie in gebouwen en de overgang van het gas naar zonne-energie.
- week 3: geeft een innovatieadviseur van woningstichting De Woonplaats een introductie op circulair bouwen.
- week 4: bouwen een projectleider en een vastgoedcoördinator van gemeente Hengelo voort met een gastles over het totale plaatje van duurzaam bouwen. Studenten worden meegenomen met het realiseren van Nul-op-de-meter-woningen vanaf ontwerp tot realisatie. Aan het einde van de weken beantwoorden de studenten vragen over deze thema's.

Plannen maken

Het tweede deel van de Energyquiz maken de studenten zelf een energiebesparingsplan. Elke groep kiest zelf een gebouw waarvoor ze dat plan bedenken. Dat kan bijvoorbeeld hun eigen huis zijn, maar ook een schoolgebouw of een gemeentehuis. Voor het plan maken de studenten een eigen analyse van het energieverbruik van het gebouw. Vervolgens geven ze een advies over de mogelijkheden voor energiebesparing en CO2-reductie. Het advies wordt gepresenteerd in een vlog, die wordt beoordeeld door een jury bestaande uit onder andere een wethouder, een facilitair manager van het roc en een professor van de Universiteit Twente. De winnaars van de quiz winnen een concertkaartje naar keuze.

Dynamo

‘De vraag wanneer de prijsuitreiking plaatsvindt krijgen we al snel na afloop van de quiz. Daaraan merk je dat de studenten graag willen winnen. Ze komen echt met goede ideeën. Zo maakte een aantal studenten het plan om energie op te wekken door een dynamo op een draaideur te plaatsen.’

Werkbezoeken

In de afgelopen jaren zijn de studenten onder andere op bezoek geweest bij de duurzame Volvo garage in Hengelo, bij de afvalverbrandingsinstallatie van het warmtenet waaraan ROC van Twente is aangesloten, en bezochten ze het stadshuis van Hengelo dat op dat moment op een duurzame manier gerenoveerd werd. Door deze bedrijfsbezoeken krijgen de studenten een praktisch beeld bij het verduurzamen van de gebouwde omgeving en feitenkennis die hen helpt om leerstof uit de verdere opleiding en stages te interpreteren.

Meer informatie:

Voor meer informatie over de Energyquiz: japrofijt@rocvantwente.nl

3 Project Vriend & Vijand, ROC van Amsterdam

Aandacht voor sociale veiligheid in burgerschapsonderwijs. Studenten verplaatsen zich in medescholieren die te maken hebben met (cyber)pesten, buitensluiten of discriminatie.	SDG: 3 Goede gezondheid en welzijn, 5 Gendergelijkheid, 10 Ongelijkheid verminderen, 16 Vrede, justitie en sterke publieke diensten.
--	--

VRIEND&VIJAND is een project van Critical Mass, een organisatie die verschillende projecten uitvoert binnen het onderwijs. Critical Mass maakt maatschappelijke thema's bespreekbaar in de klas. MBO College Zuidoost is aangesloten bij VRIEND&VIJAND en speelt de dilemma-games in onderwijsteams en in de klas. Aanleiding hiervoor was de toenemende onveiligheid in Amsterdam Zuidoost. Een aantal studenten was betrokken bij ernstige delicten. De school is altijd een 'safe space' geweest. Om te voorkomen dat geweld de schoolmuren binnen zou dringen, is dit college aan de slag gegaan met VRIEND&VIJAND.

Games

Sandra van Dam is projectleider sociale veiligheid bij MBO College Zuidoost en is in het schooljaar 2019-2020 begonnen met het spelen van de games in onderwijsteams. De game bestaat uit een virtueel schoolplein met verschillende groepjes. Elk groepje heeft een eigen onderwerp, zoals discriminatie, uitsluiten of cyberpesten. Over die thema's verschijnen filmpjes met als doel om de onderwerpen bespreekbaar te maken. In de onderwijsteams komen de thema's aan bod en wordt gevraagd: als je dit ziet gebeuren, wat doe je dan? Wanneer grijp je in? Durf je in te grijpen? In de teams zijn deze vragen aan elkaar gesteld en de ideeën en ervaringen besproken. Als resultaat hebben medewerkers van MBO College Zuidoost samen een protocol opgezet, per dilemma.

'De onderwijsteams moesten even aan de games wennen, maar zijn blij met het resultaat. Het gebeurt wel eens dat er op school bijvoorbeeld ongewenst een foto wordt verspreid. Sommige docenten wisten niet goed hoe ze daarmee overweg konden. Met het protocol weten ze nu welke stappen ze kunnen ondernemen. En dat geeft ze houvast.'

Dialogoog

In de lessen burgerschap en LOB worden dezelfde games gespeeld. Aan de hand van filmpjes worden de studenten verschillende situaties voorgelegd en redeneren ze vanuit de vragen: wat zou jij doen? Zou je er iets van zeggen? Of zou je wegstijven? Het doel is om een dialoog op gang te brengen waarin zware thema's besproken kunnen worden en iedereen op een constructieve manier zijn mening kan uiten. Toch blijven sommige thema's spannend:

'Je ziet dat het thema's zijn die ze aanspreken. In het dagelijks leven zijn ze er ook mee bezig, maar het blijft lastig om er op een normale manier over te praten. Daarom is het belangrijk dat de klas een veilige omgeving blijft. Wij zetten bij deze lessen standaard een tweede persoon voor de klas om de docent te ondersteunen, zodat we de discussies in goede banen kunnen leiden.'

Bespreekbaar

Het grootste resultaat, naast de protocollen per dilemma, ziet Sandra van Dam op dit moment in de houding van de medewerkers: 'De thema's worden veel meer besproken, het ligt op tafel'.

'Het bespreekbaar maken van deze thema's is geen makkelijke opgave, maar het is belangrijk om de studenten bewust te maken van hun acties en de vergaande gevolgen die het kan hebben. Soms zitten studenten ook zelf met zo'n probleem en is het voor ons zo makkelijker om het te signaleren. Wij kunnen dan eerder hulp inschakelen, als zij dat willen.'

4 Protest Catwalk, Mediacollege Amsterdam

De studenten moeten een ruimte vormgeven, inclusief het inzetten van een model, het maken van een prop en een outfit voor de catwalk. Dit doen zij door een standpunt in te nemen rondom een aantal thema's die onder de SDG's vallen.	SDG: 3, 5, 6, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17
--	--

Mediacollege Amsterdam (MA) organiseert jaarlijks het project Protest Catwalk als onderdeel van de opleiding Ruimtelijk Vormgever. Het idee voor de opdracht is ontstaan in overleg met de studenten van het Mediacollege, die graag iets wilden doen met mode. Andréé van Naarden en Marieke van der Heiden hebben vervolgens een project ontwikkeld en gekoppeld aan de thematiek van Maatwerk (thema Mens en Maatschappij). De opdracht is dat studenten een onderwerp uitkiezen waar zij zich zorgen over maken, daar een standpunt over innemen en die ruimtelijk vertalen. De studenten zetten niet alleen een model in, maar maken ook een prop, een outfit voor de catwalk en een Engelse slogan.

Thema's

De studenten mogen zelf een onderwerp kiezen voor de opdracht. Er wordt dus niet van ze verwacht dat ze een van de SDG thema's kiezen, maar in de praktijk gebeurt dit wel. Vaak terugkerende thema's zijn bijvoorbeeld de klimaatcrisis, plastic soup, kindhuwelijken, discriminatie, racisme en huiselijk geweld. Tijdens de Protest Catwalk worden de studenten zich bewust van welke grote maatschappelijke problemen hen het meest raakt, en hoe ze hun mening daarover op een creatieve manier kunnen communiceren. Het doel van het project is studenten te inspireren hun eigen passies na te jagen. En dat werkt, sommige studenten kiezen er voor om vervolgoopdrachten in dit thema door te zetten.

"In het verleden hebben we de studenten thema's voorgelegd, maar we merken dat het beter werkt als ze zelf een onderwerp mogen kiezen. Zo weet je zeker dat ze iets kiezen waar ze passie voor hebben, en veel thema's komen jaarlijks terug. Er is bijna altijd een link met de Sustainable Development Goals." (Andréé van Naarden)

Daarnaast ontwikkelen de studenten door middel van de opdracht nog een aantal andere vaardigheden. Ze doen eerst zelfstandig onderzoek naar een eigen thema en werken vervolgens samen in groepen om hun eindproduct te maken. Het kritisch kijken, samenwerken en de vertaalslag naar de show zijn de beoordelingscriteria.

Overstijgend

In een paar jaar is het project uitgegroeid van een pilot naar een opleiding overstijgend project. In de afgelopen jaren werkten de studenten samen met de opleidingen

Audiovisueel en Podium- en Evenemententechniek om de show te realiseren. Ook worden familieleden en externe organisaties betrokken bij de eindpresentatie. In eerste instantie was dat uit didactische overwegingen, maar het resulteert ook in bewustwording op de verschillende maatschappelijke thema's buiten de muren van de school.

Afgelopen jaar ging het project gewoon door in een online-vorm. De 'Protest' was deze keer te volgen via een livestream. Een video van het project in 2020 is te vinden op de social media kanalen van het Mediacollege en op Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=1x3-_ojqN6A

Meer informatie:

Voor meer informatie over Protest Catwalk: t.kramer@ma-web.nl

5 Jobcoaches, Alfa-college

Inzetten van Jobcoaches bij Entree-studenten om aansluiting op de arbeidsmarkt te vergroten	SDG: 4 Kwaliteitsonderwijs , 8 Waardig werk en economische groei, 10 Ongelijkheid verminderen.
---	--

Veel van de structurele activiteiten binnen het mbo dragen direct bij aan het behalen van de Sustainable Development Goals. Eén daarvan is het inzetten van jobcoaches die ondersteuning bieden aan Entree studenten bij het vinden van een baan. Ingrid Bos-van Bon is jobcoach bij Alfa-college en vertelt in dit interview hoe zij studenten helpt om aansluiting te vinden op de arbeidsmarkt.

Kun je wat vertellen over je ervaring als jobcoach?

“Ik help Entree-studenten die het advies krijgen om te gaan werken bij het vinden van een baan. Studenten van verschillende opleidingen komen dan samen bij mij. Vaak zijn zij teleurgesteld in hun advies omdat ze eigenlijk nog door willen studeren. In de jobcoach-klas proberen we ze perspectief te bieden. We praten over de teleurstelling, maar ook over de mogelijkheden om door te leren in het werkveld. Vaak hebben deze studenten al vaak genoeg gehoord wat ze niet kunnen. Bij de jobcoaching kijken we juist naar wat je wél kan, hoe je op zoek kunt gaan naar werk en wat bijvoorbeeld netwerken precies inhoudt. Vaak zijn dat voor hen abstracte begrippen. Om van netwerken iets tastbaars te maken gebruiken we bijvoorbeeld een bolletje wol. Ik vraag dan: ‘ik wil in een schoenenwinkel werken, wie kent iemand die daar werkt?’, en geef het bolletje door aan iemand die me kan helpen. Zo gaan we door tot er een web ontstaat. Zo’n visualisatie helpt de studenten.”

Wat zijn andere voorbeelden van werkvormen die je gebruikt?

“Wat we bijvoorbeeld ook doen is bedrijfsbezoeken met de studenten. Veel van hen zijn nog nooit in een hotel geweest. Samen bezoeken we dan een hotel en hebben ze de mogelijkheid zich te oriënteren. Hotels zijn ook een goede plek voor deze studenten om in te stappen, veel verschillende soorten werk komen daar namelijk bij elkaar. Een student kan bijvoorbeeld beginnen in de schoonmaak, maar de andere afdelingen zijn erg dichtbij. Ze kunnen ondertussen kijken hoe het er in een restaurant aan toe gaat. Na een tijdje kennen ze het bedrijf en het personeel, en is de stap naar een andere afdeling minder groot. Deze studenten moeten juist verschillende ervaringen opdoen. Bij dit soort bedrijven hebben ze de mogelijkheid om zich verder te ontwikkelen. Dat zie ik als de essentie van mijn werk. Samen bieden we de studenten perspectief, een nieuwe stip op de horizon.”

Hoe merk je dat de studenten gebaat zijn bij jouw begeleiding?

“Sommige van de studenten heb ik nog eens contact mee gehad of volg ik uit interesse online. Het is mooi om te zien hoe deze studenten met wat tijd en ervaring meer zelfvertrouwen hebben gekregen en stappen durven te nemen. Sommigen hebben door het werk hun taalvaardigheid verbeterd en keren weer terug naar school. Op deze manier kopen wij tijd voor ze die ze nodig hebben om zichzelf te ontwikkelen. Dat is erg belangrijk voor deze doelgroep.”

Welke ontwikkelingen zie je als je terugkijkt op jouw werk als jobcoach?

“Toen ik zes jaar geleden als jobcoach begon bij Alfa-college was het een nieuwe functie. We konden toen veel in kleine klassen doen. Ondertussen is de doelgroep zo divers dat het bijna onmogelijk is om dat door te zetten. We zien bijvoorbeeld een toename van het aantal statushouders en studenten met gedragsproblemen. Door het verschil in taalniveau komen veel dingen niet goed over. De laatste tijd zijn we veel bezig met de vraag hoe we die doelgroepen moeten bedienen. In de realiteit betekent het dat we meer één op één moeten begeleiden.”

6 Practoraat Duurzaam Denken Duurzaam Doen, Friesland College

<p>Het doel van het Practoraat Duurzaam Denken Duurzaam Doen is om kennis over duurzaamheid, (mbo-)onderwijs en ontwikkelingen in het werkveld te verzamelen, aan elkaar te koppelen en te delen. Het praktijkgestuurd leren is een onderwijsvorm waar praktijk, beroepsgerichte vaardigheden en persoonlijke vaardigheden samen komen.</p>	<p>Integreert alle SDG's</p>
---	------------------------------

Dominique Derks was tot half 2021 practoor Duurzaam Denken, Duurzaam Doen bij het Friesland College. Sinds 2019 was het haar taak om ervoor te zorgen dat de SDG's in het dna van de organisatie komen. Daarvoor heeft ze het Expertiseplatform Praktische Wereldburger opgericht. Binnen dit platform werken collega's van practoraat duurzaam denken, duurzaam doen, burgerschap, internationalisering, ondernemerschap en het excellentieprogramma samen om de SDG's voor alle studenten toepasbaar te maken.

Het opnemen van de SDG's in het onderwijs past goed bij de ambitie van Friesland College om de studenten op te leiden tot praktische wereldburgers: een professional met kennis van verschillende maatschappelijke onderwerpen die gebruik maakt van leiderschapsvaardigheden en kan schakelen tussen verschillende perspectieven. Daarom is het voor het Friesland College van belang om de kennis over de SDG's bij zowel docent als student te vergroten.

Circulaire economie

Het expertiseplatform werd gelanceerd tijdens de week van de circulaire economie in februari. Het evenement was ondanks dat het online plaats moest vinden een succes:

'We merken dat de collega's op de sessies afkomen. Zeker in de lanceringsweek hadden we per activiteit tussen de 35 en de 70 deelnemers. In de interne berichtgeving zie je dat de term Praktische Wereldburger nu steeds vaker valt (Dominique Derks).'

Zulke sessies staan nu vier keer per jaar op het programma. Er zijn zowel interne als externe sprekers te gast, afhankelijk van het thema. Docenten hebben bij deze bijeenkomsten dus de mogelijkheid om inhoudelijk te leren van elkaar, of gebruik te maken van de ervaringen van experts buiten Friesland College. Deze combinatie geeft docenten de tools om de thema's van de SDG's bespreekbaar te maken in de klas. Tijdens de lanceringsweek was er bijvoorbeeld een webinar met als doel om kritisch denken bij studenten te bevorderen. Dat heeft niet direct betrekking op de SDG's, maar helpt wel om het thema aan te kaarten in de lessen.

Studentenraad

Vanuit de studentenraad was er ook de behoefte om binnen Friesland College meer richting te geven aan het burgerschapsonderwijs. In verschillende groepssessies van het Expertiseplatform Praktische Wereldburger werd vervolgens samen met studenten gebrainstormd over de vraag hoe de SDG's een plek konden krijgen in het burgerschapsonderwijs. Dat heeft geresulteerd in een brede basislijn burgerschap waar zeven clusters van SDG's gekoppeld worden aan ontwikkelingsperspectieven van de studenten. Op dit moment wordt er getest hoe de clusters ingevuld kunnen worden en in welke vorm dat gaat gebeuren.

Het praktijkgerichte onderzoek blijft de werkwijze van het Expertiseplatform. Friesland College heeft bijvoorbeeld een project gestart met hacketons voor studenten die samen met het excellentieprogramma worden georganiseerd. Een daarvan was de energieontwerp challenge. De studenten konden met bij deze challenge een aantal maanden werken aan een energieontwerp in een keuzedeel. Zo wordt op een inspirerende manier gezocht naar leuke werkvormen voor studenten. Ondanks de mooie resultaten zit volgens Dominique de meerwaarde vooral in het proces:

'Juist door collega's en studenten te betrekken bij het proces kun je verandering teweegbrengen, het gaat om de gezamenlijke ontwikkeling.'

BREDE BASISLIJN BURGERSCHAP 				
Thema 	Persoonlijk	Beroep	Samenleving	Wereldburger
Identiteit en cultuur 	- Peergroup - Levenslessen - Meningsvorming	- Beroeps cultuur - Beroepsidentiteit - Baan krijgen en houden	- Multiculti samenleving - Vrijheid v. meningsuiting - LHGBTI	- Religie - Interculturele communicatie - Werelddelen en culturen
Mediawijsheid en privacy 	- Profilering op social media - Privacy - Online/offline	- Imago van het beroep in de media - Privacy van werknemer	- Invloed van de media - AVG en privacy - Online veiligheid	- Algoritmes en big data - Invloed grote Techbedrijven - Toegankelijkheid informatie
Vitaal burgerschap 	- Drank en Drugs - Grip op je leven - Relaties	- Werkplezier en werkdruk - Arbo en veiligheid - Relaties op de werkvloer	- Gezondheidszorg - Maatschappelijk welzijn - Preventiebeleid	- WHO - Pandemie - Blue zone
Diversiteit en inclusie 	- Solidariteit - Discriminatie - Gelijkwaardigheid	- Verzekeringen - Rechten en plichten - Arbeidsethos	- Maatschappelijke ladder - Kansengelijkheid (M/V/+) - Participatiesamenleving	- Mensenrechten en UNESCO - Ontwikkelingssamenwerking - Verschil tussen rijk en arm
Financiën en economie 	- Ondernemend gedrag - Eigen financiën - Inkomsten en uitgaven	- Ondernemen in je vak - Loondienst/eigen bedrijf - Mobiliteit in het beroep	- Arbeidsmarkt - Welvaart en crisis - Belastingen	- Wereldeconomie - Donuteconomie - Kapitalisme en communisme
Rechtsstaat en democratie 	- Politiek en stemmen - Normen en waarden - Vrijheid	- Vakbonden - CAO - Rechten in het vakgebied	- Politieke stromingen - Grondwet en rechten - Normen en waarden	- Staatsvormen - Oorlog en vrede - Vluchten
Klimaat en Milieu 	- Consumeren - Lifestyle en klimaat - Stad en platteland	- Produceren - Circulaire economie - Verantwoord ondernemen	- Footprint - Gebruik van ruimte - Vergroening	- Donuteconomie - Klimaatverandering - Fair Trade

